

THE CURRENT STATE OF OPERATIVE SUPPORT OF THE TRIAL OF MATERIALS OF CRIMINAL PROCEEDINGS

Khamatov Dmitry Olegovich,

Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, Ukraine

e-mail: dmitriyhamatov@gmail.com

Abstract: The article deals with the legal and organizational problems of conducting operational investigative support of the judicial review of materials of criminal proceedings. Ways to counteract the administration of justice are revealed. Obligations of the employees of the operational units, which carry out the operative support of criminal proceedings, regarding the establishment of the facts of pressure on the participants of the trial, the reasons for changing their testimony, etc., are stated. The expediency of interaction of employees of operational units with the prosecutor who supports the state prosecution in court is substantiated.

Keywords: operative support, criminal proceedings, trial, operative unit, investigator, prosecutor, court.

Актуальність. Стадія судового розгляду є найважливішою частиною кримінального процесу, оскільки суд ґрунтує свої висновки у вирокі лише на доказах, розглянутих та досліджених у судовому засіданні, забезпечуючи реалізацію принципу безпосереднього дослідження показань, речей і документів [2, ст. 23]. Судове слідство не є повтором досудового, а являє самостійне дослідження фактичних даних, що здійснюється незалежно від зібраних під час розслідування матеріалів, тож навіть незначний вплив з боку зацікавлених суб'єктів може спотворити доказову базу, суттєво вплинути на повноту та неупередженість судового розгляду. Звідси і на стадії судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень існує нагальна необхідність здійснення оперативно-розшукового супроводження цього процесу.

Постановка проблеми. Метою даної статті є розкриття сучасного стану оперативного супроводження та визначення заходів з нейтралізації протидії судовому розгляду матеріалів кримінальних проваджень.

Стан дослідження. Окремим проблемам оперативно-розшукового супроводження кримінальних проваджень приділено увагу в працях відомих дослідників, зокрема К.В. Антонова, Л.І. Аркуші, В.П. Бахіна, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, В.С. Зеленецького, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, І.П. Козаченка, В.К. Лисиченка, І.Є. Марочкина, Д.Й. Никифорчука, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, В.Д. Пчолкіна, М.Б. Саакяна, Г.К. Синілова, О.П. Снігерьова, В.Є. Тарасенка, Р.В. Тарасенка й інших. Разом з тим, питання оперативного супроводження саме стадії судового розгляду в теорії висвітлені недостатньо, що обумовлює актуальність їхньої наукової розробки.

Вклад основного матеріалу. На жодній стадії кримінального процесу не спостерігається настільки енергійної й цілеспрямованої протидії з боку зацікавлених елементів, як на стадії судового розгляду. Вона являє собою складний комплекс різноманітних прийомів та хитрощів, які перешкоджають ефективному судовому розгляду й дослідженню доказів вчинених злочинів, сприяє максимальному пом'якшенню заслуженого покарання. Опір злочинців і пов'язаних із ними осіб сповільнює, а часом і припиняє процес судового розгляду шляхом створення несприятливих обставин. Їх мета – послабити або нейтралізувати діяльність органів судової влади. На відміну від етапу досудового слідства злочинці вже знають про обсяг зібраних доказів а також тих із них, на яких ґрунтується обвинувачення. Вони вишукують найбільш слабкі ланки в ланцюзі обвинувачення і метою їхнього наступного руйнування. Протидія відправленню правосуддя може здійснюватися шляхом впливу на учасників процесу, в першу чергу це тиск на свідків і потерпілих з метою дачі свідчень, потрібних зацікавленим особам. Він може здійснюватися шляхом фізичної розправи, погрозою її застосування, знищенні їхнього майна, а також в загрозах розправитися з їх близькими родичами. Останнім часом існують непоодинокі випадки фізичного усунення не тільки основних свідків обвинувачення, а також самих обвинувачених та підсудних, які дають покази відносно протиправної діяльності осіб, які знаходяться на волі. Вплив також може здійснюватися на працівників правоохоронних органів, які безпосередньо брали участь у проведенні досудового слідства, суддів, прокурорів, які підтримують державне обвинувачення, а також експертів та інших фахівців, що дають на судовому засіданні висновки з тих чи інших питань.

Тому на стадії судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень також існує нагальна необхідність здійснення контролю за особами, які причетні до злочину або мають зв'язки зі злочинцями з метою запобігання здійсненні ними впливу на учасників судового процесу, вчиненні інших дій, які можуть створити перешкоди для швидкого, повного і всебічного розгляду матеріалів кримінального провадження.

Важливим є і виявлення додаткової інформації про можливі місця переховування майна, одержаного в результаті вчинення злочину, з метою забезпечення відшкодування заподіяних збитків.

Положення відомчих нормативних актів, вимагають здійснювати оперативний супровід кримінальних проваджень з моменту створення слідчо-оперативної групи на стадії досудового розслідування до ухвалення судом вироку [5, п. 3]. Але якщо працівниками відповідного оперативного підрозділу будуть встановлені факти тиску на учасників судового розгляду, то згідно положень чинного КПК України вони не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [2, ст. 41], а тому мають спочатку звернутися до слідчого, який проводив досудове розслідування. Останній, у свою чергу, має звернутися до прокурора, який підтримує державне обвинувачення в суді (як правило він є процесуальним керівником на стадії досудового розслідування), та повідомити про встановлені факти та одержані фактичні дані. Вважаємо, що прокурор є однією з ключових фігур у справі подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень, оскільки він уповноважений звертатися до суду та заявляти клопотання, у т.ч. про обрання або зміну запобіжного заходу стосовно обвинуваченого, щодо порядку дослідження доказів, забезпечення безпеки учасників судового розгляду, виклику нових свідків, долучення нових доказів тощо [2, ст. 331, 350].

Суд визначений Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3, ст. 3] органом, який забезпечує безпеку, та приймає рішення про застосування заходів безпеки. А, відповідно, приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства згідно Закону [3, ст. 20] може бути:

- заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;
- звернення керівника відповідного державного органу;
- отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Суд, одержавши такого роду інформацію, зобов'язаний Законом [3, ч. 2 ст. 22] її перевірити і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках негайно прийняти рішення про застосування або відмову у застосуванні заходів безпеки. На своє рішення суд має приймати мотивовану ухвалу та передавати її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки. Однак, Закон [3] не визначає, яким чином суд має одержувати від працівників оперативних підрозділів зазначену вище оперативну інформацію про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну учасників судового розгляду. Чи має звертатися керівник відповідного оперативного підрозділу безпосередньо до суду (суддів), чи таке звернення має відбуватися опосередковано, тобто через слідчого або прокурора?

Але, незважаючи на це, розгляд інформації, одержаної оперативними підрозділами, та вирішення питання про забезпечення безпеки відповідних осіб все ж таки опиняється в структурі *організації судового розгляду*. У теорії криміналістики та кримінального процесу поряд з категорією «організація досудового розслідування» існує поняття «організація судового провадження», що у деяких джерел називається організацією роботи суду з підготовки розгляду по суті кримінального провадження [6, с. 6]. Згідно чинного КПК України підготовче провадження – це стадія кримінального провадження, яка полягає в тому, що суд у встановленому законом процесуальному порядку, не в вирішуючи наперед питання про винуватість, розв'язує питання про достатність підстав для призначення судового розгляду і про підготовку судового засідання [2, ст. 314]. Вважаємо, що організаційні питання підготовки до судового розгляду у разі потреби мають включати: вивчення матеріалів про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; з'ясування необхідності у забезпеченні безпеки окремих учасників судового розгляду та прийняття рішення про вжиття відповідних заходів; визначення необхідності у подальшій взаємодії з цих питань із оперативними підрозділами, які здійснюють оперативне супроводження кримінального провадження.

Відсутність законодавчо визначеної можливості у працівників оперативних підрозділів, що здійснюють оперативне супроводження судового розгляду, безпосередньо звертатися до суду обумовлює необхідність взаємодії з прокурором. Останній уповноважений, у т.ч. з метою подолання протидії судовому розгляду, звертатися до суду й подавати йому клопотання щодо порядку дослідження доказів та долучення нових доказів до матеріалів кримінального провадження, про зміну або висунення додаткового обвинувачення, про обрання або зміну запобіжного заходу стосовно обвинуваченого, про забезпечення безпеки учасників судового розгляду, про виклик нових свідків до суду, проведення слідчих (розшукових) дій, у т.ч. негласних, тощо.

Висновки. Оперативне супроводження судового розгляду кримінальних правопорушень в сучасних умовах являє собою нормативно врегульовану діяльність оперативних підрозділів, яка здійснюється у взаємодії зі слідчим, прокурором і спрямована на:

- забезпечення сприятливих умов роботи суду щодо безпосереднього дослідження доказів на яких ґрунтуються висновки вироку, своєчасне виконання доручень суду щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшуку обвинуваченого (підсудного);
- здійснення контролю за особами, які мають зв'язки зі злочинцями, з метою запобігання вчинення ними будь-яких дій, що можуть створити перешкоди для швидкого, повного і всебічного розгляду матеріалів кримінального провадження;
- запобігання протиправного тиску на учасників судового процесу, членів їх сімей та близьких родичів з боку зацікавлених осіб та забезпечення їхньої безпеки;
- виявлення додаткової інформації про можливі місця переховування майна, одержаного в результаті вчинення злочину, з метою забезпечення відшкодування заподіяних збитків.

Reference:

1. *Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r.* [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
2. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r.* [The Criminal Procedure Code of Ukraine of April 13, 2012]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
3. *Pro zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi: Zakon Ukrainy vid 23 hrudnia 1993 r.* [On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings: Law of Ukraine of December 23, 1993]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
4. *Pro operatyvno-rozshukovu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18 liutoho 1992 r.* [On search-and-search activity: Law of Ukraine of February 18, 1992]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
5. *Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii vzaïemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannia z inshymy orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy v zapobihanni kryminalnym pravoporushenniam, yikh vyïavlenni ta rozsliduvanni: nakaz MVS Ukrainy № 575 vid 07 serpnia 2017 r.* [On Approval of the Instruction on Organization of Interaction of Pre-trial Investigation Bodies with Other Bodies and Subdivisions of the National Police of Ukraine in Prevention, Detection and Investigation: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 575 of August 7, 2017]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
6. Marochkin I.Ye., Moskvych L.M., Nazarov I.V. ta in. (2013) *Orhanizatsiia roboty sudu: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Organization of the Court: training manual]. Kh. : Nats. un-t «Iuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho» [Nat. University of Law. Acad. Of Ukraine. Yaroslav the Wise], 2013. 21 p. (In Ukrainian)

Современное состояние оперативного сопровождения судебного рассмотрения материалов уголовных производств

Хаматов Дмитрий Олегович, e-mail: dmitriyhamatov@gmail.com,
Одесский государственный университет внутренних дел. Одесса, Украина.

Аннотация: в статье рассматриваются нормативно-правовые и организационные проблемы оперативно-розыскного сопровождения судебного рассмотрению материалов уголовных производств. Раскрываются способы противодействия отправлению правосудия. Определяются обязанности работников оперативных подразделений, осуществляющих оперативное сопровождение уголовного производства по установлению фактов давления на участников судебного разбирательства, причин изменения ими показаний и т.п. Обоснована целесообразность взаимодействия работников оперативных подразделений с прокурором, который поддерживает государственное обвинение в суде.

Ключевые слова: оперативное сопровождение, уголовное производство, судебное рассмотрение, оперативный подразделение, следователь, прокурор, суд.